VILÁGGAZDASÁG

Világkapitalizmus vagy regionális tervgazdaságok

Írta: POLÁNYI KÁROLY

Polányi Károly, a magyar szociológia egyik úttörője, a Galilei Kör és a Társadalomtudományi Társaságunk az első világháború idején vezető egyénisége, aki forradalmi temperamentumával, nagy műveltségével és széles látókörével egyaránt messze kimagasolt nemzedékéből. A forradalom után vette nőül Durzinszka Ilonát, aki az első világháború idején antimilitarista forradalmi akciójával vált ismertté, majd Bécsbe, később Angliába emigrált, ahol csakhamar az angolszász társadalomtudományok képviselőinek első sorába küzdötte fel magát. 1943-ban Gollancznál megjelent »Origins of our Times« című alapvető filozófiai és szociológiai munkája az angol tudományos világban nagy feltűnést keltett és rendkívüli méltatásban részesült. Polányi különösen a kereszténység és a szocializmus visszanyának elemzésével tűnt fel. A modern világ gazdasági adottságait éppen olyan jól ismeri, mint korunk döntő filozófiai és világnézeti áramlatait; e rendkívül tág szellemi horizontjának köszönhető, hogy annyira alkalmas nagy szintézisek kialakítására.

Valamennyi változás közül, amelyet a mi nemzedékünk átélt, egy sem bizonyulhat olyan döntő jelentőségűnek, mint az, amely most alakítja át a nemzetközi élet szervezetét. A világ politikai rendszere a maga egészében forrálóponthoz érkezett és Nagybritannia is válaszúton áll. Ez akkor válik majd igazán az egész földkerekség, ha megkődrelljük pontosan lefirni a Nagybritannia, Oroszország és Amerika külpolitikája mögött húzódó ellentétes törekvéseket. Nem megyünk az a kérdés elé ebben az elemzésben, hogyan helyezkedjenek el az adott hatalmi képletben, mint inkább az, hogy milyen legyen ez a képlet. Az Egyesült Államok a XIX. századbeli társadalom képletébe illeszkedik bele, míg a többi hatalom, Nagybritanniát is beleértve, egy másik képletben keres helyet a maga számára, ami átmenetet állapot egy új forma felé.

A háromféle forma bukása

Korunk roppant eseménye a liberális kapitalizmusnak, a világforradalmi szocializmusnak és a faji uralomnak, a világuralom e három egymással versenyző formájának egyidejű bukása. A világforradalmi szocializmust elsőpontra a regionális szocializmus a maga óriás tervcinek súlyos áldozatával és nagyszerű eredményeivel és a sztálingrádi győzelemmel. A liberális kapitalizmusnak befellegzett az aranyalap összeomlásával, amely az emberek millióit tette munkanélkülivé. Hitler világuralmi törekvése a második világháború sírja lett. A nagy változásból szükségképpen korlátolt kiterjedésű alakzatok bukkantak elő, a szocializmus, a kapitalizmus, az egész vagy fél tervgazdaságok új formái, amelyek lényegükben mind regionális jellegűek.

Az aranyalap bukása minden országot arra kényszerített, ápolja külkereskedelmét, amely azelőtt sóhajnagyi ápolta. A fizetési eszközöket leértékelik, a külföldi kölcsönöket ellenőrzik. A különböző országok belső intézményei nagyban eltérnek egymástól, de gyakorlatilag azonosak. A világ ügyeinek új, állandó képlete regionális rendszerekből tevődik össze.

Az Egyesült Államok kitart

Csak egyedül figyelemreméltó kivétel van: az Egyesült Államok, amely megmaradt a liberális kapitalizmus hazájának és elég hatalmas ahhoz, hogy egyedül folytassa utópiás politikáját. És a politika utópia, mert az a törekvés, hogy visszaállítsák az 1914. előtti világrendet [illegible] alapjával egyszer, a dolog természetének fogva lehetetlen. De az Egyesült Államoknak nincs más választása. Az amerikaiak azonosítják a maguk életformáját a magánvállalkozással és az ősfeji versenyszellemmel, a mi már nem egészen a klasszikus laissez-faire elvére. Számukra ez jelenti a demokráciát. Ez az életforma azonban egyszemességet követel és hívei arra kényszeri, hogy igyekezzenek megkőltani számára az egész földkerekséget. A külkereskedelem nagy kérdésében Amerika a XIX. század mellé állt.

Ebből következik, hogy legalább is elméletileg, Nagybritannia és a Szovjetunió a többi országokkal együtt egy bizonyos képletben, míg az Egyesült Államok egy [illegible] más képletben igazodik. A [illegible]pek közössége és a Szovjetunió benne vannak a regionális hatalmak új rendszerében, míg az Egyesült Államok olyan rendszert alkotja, amely összhangban állna az elavult liberális gazdasági rendszerrel, amely a regionálizmus m[illegible] [illegible]tette le magát és ebből merítő legnagyobb erejét. A szálinizmusnak a truckijizmus felett aratott győzelme azt jelentette, hogy külpolitikában a világforradalomban reménykedő eddig universalizmusról áttért egy olyan regionálizmusra, amely szinte már az elszigeteltségi sóvárja. Truckij valtakép a hagyományos forradalmat követte, míg Sztálin mezőgazdasági újítókont lépett fel.

Féltucat ötéves tervvel...

A győzelmes Szovjetunió a maga függetlenségét és a tartós békét látja legfőbb érdekének. Ha ez megvan, féltucat ötéves tervvel elérheti az amerikai ipari termelést és az amerikai élet színvonalát, sőt azt től is szárnyalhatja. Mintán lemondott minden universális megoldásról, békéje elsőszorban szomszédainak a külpolitikájától függ. Az orosznak ezért csak baráti államokat akarnak, hatósrik mentén és mintán nőljék, hogy a szomszédszomszédságokat csak erőkodó osztályok állíthatnák szembe velük. Németország mellett, ezért le akarják rombolni ezekben az országokban a feudális társadalmi és a nehézipar politikai befolyását. Vagyis a gazdasági radikalizmust korlátoli politikai célok szolgálatába állítják.

Ennek a szocializmusnak éppen regionális jellege biztosítja sikerét. Kelteurópában a regionálizmus egyúttal gyógyítólag hat három politikai betegségre: a türelmetlen nacionalizmusra, a törpe államok önállóságára és a gazdasági elzárkózásra. Mindhárom betegség kikerülhetetlen mellékterméke volt a piacbővítésre törekvő gazdasági politikának egy fajilag vegyes tájon. A regionálizmus nem olyan csodaszer ugyan, amely minden betegséget gyógyít, de bizonyosnak mutatkozott Keletrurópa sok betegségére és az ipar politikai befolyására. Vagyis a gazdasági radikalizmust korlátoli politikai célok szolgálatába állítják.

Ennek a szocializmusnak éppen regionális jellege biztosítja sikerét, Keleteurópában a regionálizmus egyúttal gyógyítólag hat három politikai betegségre: a türelmetlen nacionalizmusra, a törpe államok önállóságára és a gazdasági elzárkózásra. Mindhárom betegség kikerülhetetlen mellékterméke volt a piacbővítésre törekvő gazdasági politikának egy fajilag vegyes tájon. A regionálizmus nem olyan csodaszer ugyan, amely minden betegséget gyógyít, de bizonyosnak mutatkozott Keletrurópa sok betegségére és az adja magyarázatát az orosz politika fölényének azon a tájon. Ha az Atlanti Alapokmány értelmében visszaállítanák itt a szabad piacokat, akkor újra szabadjára engednék az éjjőszegő nacionalizmust, a nemzetközi munkanélkülisége, éhínség vennné át uralmát. Holnap talán már egész Európa a balkáni gyógymód után óhajtanák.

Újfajta külkereskedelem

Nyilvánvaló, hogy a liberális kapitalizmus ma más nem elsőszorban és főleg külpolitikai kérdés. A liberális kapitalizmus azon az egyszerű előfeltételen alapult, hogy a külföldi vásárlások és eladások, hitelnyújtások és kölcsönfelvételek elszórtak, idegen valnak kiszerelése egymás közt történik, úgy, mintha azok egy és ugyanazon országok polgárai lennének. A külkereskedelem ilyenformán magánszemélyek dolga és a piac-gépezetnek azt a csakcsem csodálatos erőt tulajdonítják, hogy önműködőleg, vagyis a kormányzatok beavatkozása nélkül [illegible] adja bizonyos mértékben az ország külső gazdasági kapcsolatait. Ez az utópiás elgondolás a gyakorlatban megtakarít, mint ahogy meg kellett bukniá. Az aranyalapot lecsonbolta az általa okozott munkanélkülisége. A külkereskedelem épülésének új módszerei, melyek az aranyalap helyébe lépnek, összehangolhatatlanul eredményezhetnek hiányoltak a nemzetközi együttműködés terén. Segítségükkel meg tudunk oldani olyan problémákat, amelyek előtt régebben tanácstalanul álltunk, így a nyersanyagok osztozásának, az árak rögzítésének és a teljes foglalkoztatásnak problémáit.

Nagybritannia helyzete

Ez éppen ebben rejlik most kedvező alkalom Nagybritannia számára. Ebben az irányban már meg is tette a döntő lépést 1931-ben, amikor lecserélt az aranyalapról. A második lépés Ottawa volt. Nagybritannia ma már nem a szabadkereskedelem országa. Nem fűt aranyalapon és minden elképzelhető módon beleavatkozik a magánvállalkozásokba. Ahhoz is megvan a képessége, hogy külső gazdasági kapcsolatait teljesen az ellenőrzés elvi alapján szervezze át. Nagybritannia, amikor szakított a gazdasági laissez-faire-rendszerrel, gazdaságilag nem bénult meg, sőt egyre izmosabb, erőteljesebb lett. A szigetország mérsékelt osztályszervezete ellenére abba a szerencsés helyzetbe kerüli, hogy a fiatal amerikai kontinens megelőzve kezdett alkalmazkodni az új gazdasági renhez.

Ez az előny most veszélyben van. Vesszőfutónak egy lényegen értelmezett angolszász-amerikai együttműködés politikája, ami ahelyett, hogy lehetővé tenné számára, hogy egyformán együttműködjék a Szovjetunióval és az Egyesült Államokkal, lehetetlen partszerű fokozná le egy elavult rendszerben. Ennek a nagyon is kétes értékű kiváltságnak a kedvéért azza akarják rábírni, hogy az európai kontinenssen mondjon le a Szovjetunióval való szoros gazdasági együttműködésről, ami pedig szelektív szabadságot, emelkedő életszínvonalat és épülő békét biztosítana számára.

A társadalmi gondolat

Az universalizmus nagy szimbóluma az aranyalap. A régi aranyalap végérvényesen meghalt, de amire Amerikán törekszik, az, sajnos, nem az üres név, hanem az aranyalap lényege. Ez pedig a magánszemélyek és vállalatok irányításmentes külkereskedelmének helyreállítása jelentené, — ami megvalósíthatatlan. Nagybritanniának tehát tisztázzák kell politikáját az aranyalappal szemben, háromfelen fenyegetve van és restaurálni. A szabad piac módszerei a mai általános árrubinány mellett szükségképpen éhínséget és munkanélküliséget eredményeznének.

Ezáltalszerint mégis komoly az a veszély, [illegible] Nagybritannia elszalasztja a [illegible] kedvező alkalmat. Egy gazdaságilag inepsélő uralkodó osztály nem annyira gazdasági meggondolások, mint inkább szülése és nevelése elvjogok mozgatnak. Az Oroszországgal és a kontinenssel való együttműködés akármilyen előnyösnek is látszik ízelő szempontból, de felújíthatja a harcot a társadalmi egyenlőségért. Ettől a következménytől félnek azok, akik a vezetésre inkább a múltban, mint a jövőben keresik jogcímüket. Ezek még pénzügyi szempontok árán is ragaszkodnak társadalmi előnyeikhez. Ezek a nemzet érdekével ellentétben talán megpróbálják visszaállítani a világkapitalizmust, ahelyett, hogy hátrán szálpénnek a regionális tervgazdaságok útjára.

A studióban

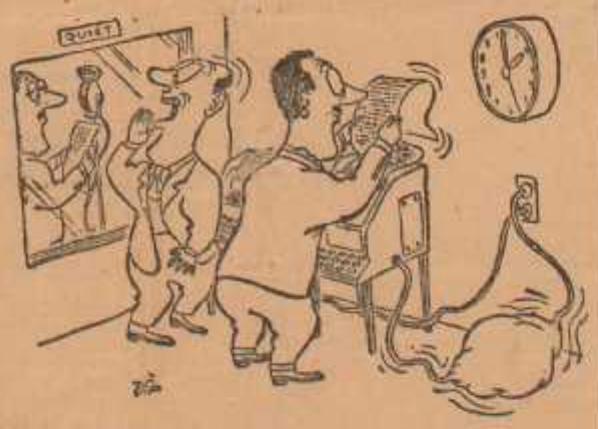

— Állj le egy pillanatra, órási szemszélet hoz a kábel!
(Cserefüer)

DAILY EXPRESS

Emlékezünk az inflációról

A Daily Express cikket ír a forint sikeréről. Ezzel kapcsolatban — elrettentő példának — közölte a cikkben az alanti kimutatást a magyar bankjegyforgalom „fejlődéséről" 1929-től egészen 1946 júniusáig. (A számok millió pengőt jelentenek.)

INFLATION

	Circulation in millions of pengos
Dec. 1929	955
1938	1,400
1941	2,000
1942	2,800
1943	4,400
1944	11,000
1945	765,400
1946	
Jan.	7,646,000
Feb.	3,378,000
March	14,000,000
April	434,000,000
May	85,700,000,000
June	6,777,000,000,000,000
July	76,912,000,000,000,000,000

Ezüst... ezüst... ezüst

és kobalt Kanadában

Silverton, Sandon és a kanadai ezüstbányászat több központja most várakozó állapotban van. A háború alatt az ezüst lassan volt, mivel csak 40 centet adtak egy unciáért. Januárban azonban árfolyama hirtelen 75.11 centre ugrott fel. A nagyarányú áremelkedés hatása alatt 90.5 centre ugrott fel. A nagyarányú áremelkedés új „aranykort" nyitott meg Kanada legnagyobb ezüstkonzernje, a Consolidated Mining and Smelting előtt, amely Kanada évi 13 millió uncia ezüsttermelésének ötödrészét szállítja. Az ezüstöket egyszerűen felvirágoztatta az Ontario állambeli Cobalt várost, amelynek bányavidéke 1946-ban 300 uncia ezüstöt produkált, 150 millió dollár értékben. Ez a vidék az ezüst világpiaci árának ezése idején alig élt meg, 1940-ben azonban újra felfedezték. A hadiiparban ugyanis nagy kereslet volt kobalt iránt, amelyre különleges fajtaja szükséges gyártásához volt szükség. Ez az anyag mindeddig az ezüstbányászat értéktelennek tartott melléktermékei volt, most azonban már-már 89 centet fizettek fontjáért. Erre a régi bányákat ismét üzembe helyezték és a magasabbra értékelt ezüstöt együtt a kobalt is most az ezüstbányavidékek gazdagodásának legfontosabb tényezőt kézt kerüli.

Pénzt akar? bútorért, legyőlhet szőnyegért fizet
Glück
Rákóczi-út 63. és Teréz-krt 23.

TÓTH LAJOS
vegytisztítást és kelmefestést
elszínülésen vállal. Garantált márka festésre
József nádor-tér kilenc

ÉKSZIJAK
ELASTICA R. T.-nál
Rákóczi-út 73 Telefon: 139-057

László Imre „Liliom" Étterme
újra megnyílt. (IX., Liliom-utca 18)
SALLAY MISI a neves dalszínész, cigányzenés és szólókra szóló műsorral

BÚTOR
új és használt elemes kaphatók
Rekamié . . 450 Ft
Komplettáló . 650 „
Kombinált . . 1.500 „
Konyha . . . 350 „

Veszek
használt bútorokat, bútorszövetet,
függönyt, gréditt,
tükröt, ablaküveget
Gombos asztalos-üzem, Kálvária-u. 26

SZOVJETUNIÓ

Hogyan nevelik a szovjetpolgárt?

Magyar pedagógus szakszerű beszámolója a szovjet közoktatás alsó fokozatairól

Az alábbi cikk abban különbözik az Új Magyarország többi cikkétől, hogy — régi. Szerzője, aki középiskolai tanár, 1943-ban írta helyszíni tapasztalatok alapján. Megjelenését akkor a cenzúra nem engedélyezte.

A szovjet nevelésügy — kollektív társadalomszemléletének megfelelően — a nevelésben is elsősorban a közösségnevelést tartja fontosnak. A szovjet nem ismeri az óvoda-rendszert. Helyette a napközi otthon intézményét vezette be, miként a németek, franciák, angolok és az összes népek. A napközi otthon első rendű feladata a testnevelés.

Napközi otthonok, középiskolák, „technikum"

A napközi otthont 3 éves korban kezdik látogatni a gyermekek. A szülők kötelesek gyermekeiket hároméves életévükig napközi otthonokba járatni. A 6 és 8 életév között egy továbbképző otthon áll rendelkezésre. Ezen a fokozaton már némi szellemi oktatásban is részesülnek, de írni és olvasni csupán a jó közepes testi fejlettségű gyermekeket tanítják. Nagyon ügyelnek arra, hogy a fejletlen gyermek szellemét ne terheljék túl.

A tulajdonképpeni elemi tárcolni oktatás 8 éves korban kezdődik. Ezt az iskolafajtát a szovjet nem jellemző kulcs elnevezéssel, hanem egyszerűen „iskolá"-nak nevezi, az alsó és középső fokozaton viszont 10 osztályt különbözet meg. I—IV. osztályig terjed az elemi iskola (nacsalnaja skola) és V—VII. osztályig a nem teljes középiskola (nyepolnaja szrednaja skola), végül VIII—X. osztályig a teljes középiskola (szrednaja skola).

Az elemi után a tanuló az úgynevezett technikumot is látogathatja. Ilyen majdnem minden 6—7.000 lakosú községben van. Itt főleg motoros járművek kezelését, vezetését tanulja meg. Ennek magyarázata, hogy a szovjet óriási gyáripara mindig rendelkezett elegendő szakemberrel.

Nyelvek, irodalom, történelem

A görög, latin bölcselet, egészségtan, művészet és vallási oktatás teljesen hiányzik. Főleg a gyakorlati irányú tárgyakat tartották fontosnak. Az idegen nyelvek közül csupán néhány iskolában tanítják a francia, a német nyelv tanítása igen alapos volt, amit a magas öröcám is bizonyít, sok olyan fiu osztályt végzett fiúval és leánnyal beszélnem, akik a jellegzetes orosz kiejtésű és lényegtelen hibáktól eltekintve teljesen folyékonyan beszélnek németül.

Feltűnően magas öröcámban tanítják a nemzeti irodalmat. Az orosz nép szinjátszó kedve a drámairodalom különleges, kidomborítását teszi szükséges. Nagyon érdekes az egyik történelmi könyvben a magyar forradalomra vonatkozó fejezet.

„Most az összes ellenforradalmi erők" — írja A. V. Efimov — „a magyar forradalom ellen fordultak. 1849. tavaszán a felkelő magyar nemzet kiűzte az osztrák hadseregeket, a földművesek kezébe vették hatalmukba keríteni a földbirtokosokat. A magyar parlament Magyarországot független államnak jelentette ki. A Magyarországon megalakult kormány élén Kossuth ügyvéd állott. A magyar forradalomnak megerősödő győzelmei nagy jelentőséggel birtak volna egész Európára nézve. A magyarok megkezdették elnyomulásukat Ausztria fővárosa, Bécs ellen. A magyaroknak az osztrákok feletti győzelme megszabadította volna az elnyomás alól, Európa összes országainak forradalmi erői hatalmas támaszt nyertek.

— Az osztrák császár magában nem bírt a forradalommal és segítséget kért I. Miklóstól. Ez az „Európa csendőre" szívesen dobott Magyarországra százezernyi hadsereget Paszkievics tábornok vezérlete alatt.

— Nem gyűtkoztam volna bele, — írta I. Miklós Paszkievicsnek, — ha saját ingem nem volna közelebb a testemhez, vagyis, ha nem látnám Bécsben és Magyarország többi gonosztevőiben nemcsak Ausztria ellenségeit, hanem az általános világrend és nyugalom ellenségeit, gonosztevőket és károkozókat, akiket saját nyugalmunk érdekében is ki kell irtani.

— A hatalmas hadsereg a császári hadseregekkel együtt elfojtotta a magyar forradalmat. A magyar hadsereg vezérkara fogságba kerülve felakasztatott."

Történelmi könyvekben mindig a forradalmi eseményeket domborítják ki. Nem a lexikális tudáson, hanem az olvasmányon van a hangsúly. Az egyes nemzetek történetében is nagy európai kihatásokat kutatják.

Igen érdekes dolgokat tapasztaltunk az oktatás és fegyelem terén: koedukáció van. A tanító, a tanár csak kérhetj a rendetlenkedő növendéket, hogy legyenek csendben. *Semmiféle hangos és fenyítőeszköze nincs.* A botbünteléséért még a szülőket is elzárással büntette az állam, ha a gyermek pénzzel emelt a szülő ellen. Ez rendszerint 5—15 napi elzárásból állt.

A tanulók lelkivilágát vizsgálva, mindig szem előtt kell tartanunk, hogy szláv néppel állunk szemben, mely igen hajlamos a merengésre. A gyermek lelkivilágán azonban még nem tapinthatók az a meditatív hajlam, az orosz gyermek igen játékos. Sokszor láttam hóbuckák tetején is egymással birkózó fiúkat. A gorombaság, harag legkisebb nyoma nélkül kiadták egymásnak.

Tankönyvek, iskola

Külön tanulmány keretében kellene foglalkozni a tankönyvekkel. Minden tankönyv nagy súlyt vet a szemléletesre. Földrajz, állatok feltűnően ügyesek. Hihetetlen élményt ad a tanulónak, hogy az első oldalon az orosz föld területi összehasonlítását látja az európai nagyhatalmak területéhez viszonyítva. Az egyik fizikakönyvben feltűnt, hogy a hangtan, hőtan, erőtan mellett is ismertetési fejezetei mellett *milyen sok helyet foglal el a gőztan és mily bő a mechanikai rész.* Alaposan tárgyalják a bányászatot, tengerészetet, tankot, ejtőernyőt, ágyút, repülőt stb. Minden tankönyvet állami ellenőrzés mellett nyomnak.

Ami most már az iskola külső arculatát illeti, a homlokzatán a szovjet csillag domborműve látható a lobogóval. Nagyobb iskolák bejáratánál Lenin és Sztálin szobra áll. Az iskola folyosóin a rendszer nagyjainak képei, ipari, mezőgazdasági, grafi vonalmenő képek és térképek függenek. Az írók és költők közül főleg *Szjevenko, Puszkin,* a maiak közül *Bolonov, Gornoszki, Puszlejev* vannak képviselve. A tantermekben Sztálin képe látható.

A gyakorlati irányú oktatás célja

Az oktatás kollektív. A tanulók egymást kérdezik, a tanító kézbevető kérdéseket tesz és így az érdeklődést is állandóan ébren tartja. Iskolai dolgozatokat helyenként iratnak. A tanulók házi feladatokat is kapnak, azoknak elvégzése, valamint a lecke megtanulása 2—3 órát munkát ad a tanulónak naponta.

Havonta egyszer szülői értekezlet van, de ennek látogatását nem tették kötelezővé a szülők számára. Iskolai *formaruhát nem ismernek.* Évenként négyszer orvos ellenőrzi a tanulók egészségi állapotát és tisztaságát az iskolában.

Amint látjuk, a szovjet teljesen gyakorlati irányú oktatásban részesíti ifjúságát: életerős embereket akar. Oktatási rendszeréből ezért teljesen hiányzik a transzcendentális jellegű célja egy teljesen *gyakorlati irányú oktatásnak kiképzett, nem annyira széleslátókörű, mint inkább mélyen felnőtt technikai tudással, rendelkező, az élet minden körülményei közötti helytálló, talpraesett, ügyes, életrevaló, hősies emberfajta kialakítása.* A szovjet ezt a célt el is érte.

Gauder Andor

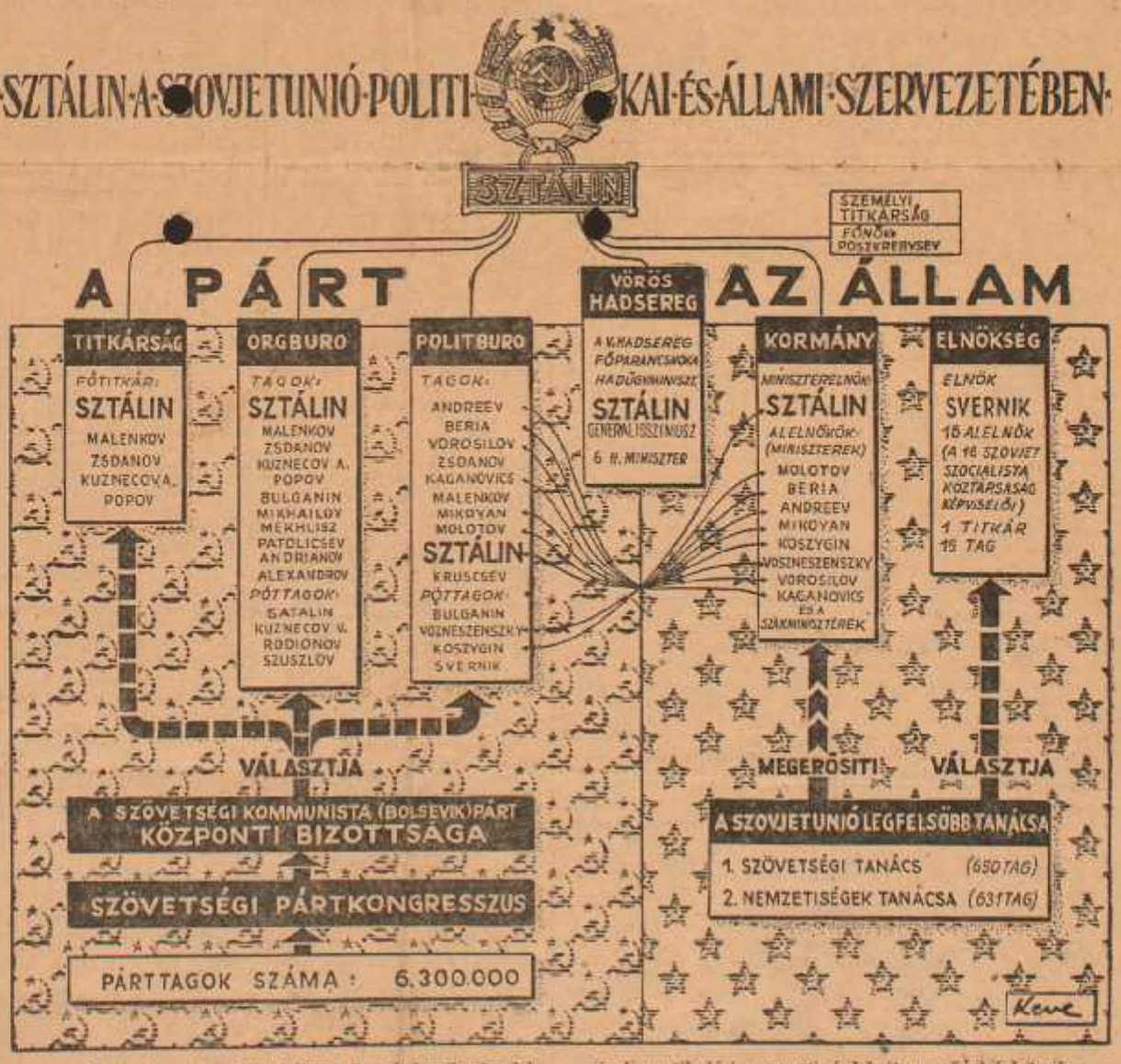

A fenti rajz a Szovjet-állam és a bolsevik-párt felépítését ábrázolja. A Szovjetunió 200 millió főnyi lakosságának több mint a fele, 102 millió választó. Ezek választják a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsát: a szövetségi tanácsot és a nemzetiségek tanácsát. A nemzetiségi tanácsban az egyes köztársaságok, autonom területek, stb. küldöttei foglalnak helyet, ezek képviselik az egyes népek partikuláris nemzeti érdekeit; a szövetségi tanács az összes szovjetpolgárok egyetemes érdekképviselete. Ez a két tanács együtt választja meg az elnökséget, ennek feje (jelenleg Svernik) az államfői tisztet tölti be. A végrehajtóhatalom legfőbb szerve a kormány. A miniszterelnököt az elnökség nevezi ki. A kormánylistát a Legfelsőbb Tanács hagyja jóvá.

Lakását szépszé teszi egy nagyfestménnyel Hoffmann Ferenc IV., Gerlóczy-u. 5.

Irodabútor?
CITY
IV., Párizsi-u. 6/a.
Telefon: 181-289
VÉTEL-ELADÁS